

weerbarstige praktijk. Routines gaan daarom vaak vergezeld van een bepaald formeel taalgebruik (dat veelal andere interactievormen uitsluit), waarbinnen taken en rollen duidelijk worden gedefinieerd. Bijgevolg beïnvloeden zij in belangrijke mate de samenwerking. Op die manier brengt de voortdurende herhaling van gewoontes stabiliteit van de collectieve identiteit en dus een veiligheidscultuur tot stand. De wijze waarop bijvoorbeeld het strafrecht functioneert, of de cultuur van controle die door vele criminologen wordt bekritiseerd zijn dus eerder stabiele reeksen van interacties, dan determinerende krachten. Deze gewoontes belichamen daarom de officiële gedragsnormen, wat maakt dat de machtsrelaties die hierbij zijn ontstaan vaak als vanzelfsprekend overkomen. Na verloop van tijd abstraheren, objectiveren of reïficieren de actoren deze repetitieve gedragingen en beschouwen ze als dingen die er altijd geweest zijn en vanzelfsprekend zijn. Men 'vergeet' met andere woorden dat ze ontstaan zijn uit menselijk handelen. Mensen in organisaties wennen aan deze stabiliteit en ze zullen zich bedreigd voelen, zelfs agressief, wanneer iemand nieuwe manieren van omgaan introduceert.

Wie zich toelegt op de bestudering van het veiligheidscomplex, zal zich ons inziens, daarom óók moeten focussen op de kleinste afwijkingen of de minieme veranderingen in reeksen van interacties.

Besluit

Het veiligheidscomplex wordt geïdentificeerd met repetitieve patronen van taal en macht, maar negeert de complexe wisselwerkingsprocessen waarin deze 'orde' is geëmergeerd. Het abstraheert en benoemt met andere woorden deze repetitieve patronen, waarbij gebruik wordt gemaakt van de legitieme taal van organisaties alsof het een systeem was dat reeds bestond buiten de communicatieve processen. Hierdoor negeert dit denken de mogelijkheid dat verandering en ontwikkeling permanent zijn en zelf-organiserend. En kan het verandering niet anders verklaren dan dat een uitzonderlijk individu (beleidspersoon) de verandering heeft opgelegd. Het hier beschreven procesdenken biedt echter de mogelijkheid om het handelen

binnen maatschappelijke en sociale processen te bestuderen, waardoor je eerder de nadruk legt op de belevingen, wereldbeelden, spreekstijlen en omgangsvormen van iedereen die participeert *in* (en niet *aan*) het veiligheidscomplex. Op die manier maakt het duidelijk dat het handelen niet uitsluitend een zaak van rationaliteit en functionaliteit is, en dus maakbaarheid en controle, maar dat er ook andere processen werkzaam zijn waarover er weinig of geen controle is.

Patrick Van Calster
Marc Schuilenburg*

CRIMINOLOGIE EN METHODOLOGIE

Correctioneel veroordeelden tussen vijf en tien jaar. Wie zijn ze?

(De figuren staan aan het einde van deze bijdrage.)

1. Een onbekende maar aanzwellende groep onder de aandacht

Sinds het einde van de jaren tachtig neemt de totale Belgische gevangenispopulatie onafgebroken toe. Deze stijging, die zich zowel voordoet bij de beklagden als bij de veroordeelden, heeft verschillende redenen, waar we in het kader van dit artikel niet kunnen op in gaan. Dit artikel focust op de evolutie van de veroordeelden in de gevangenis. Sinds de laatste jaren stellen we twee belangrijke tendensen vast. Enerzijds neemt het aandeel van de veroordeelden met een straf tot drie jaar steeds meer af, anderzijds verzesvoudigt de categorie lang(er)gestraften (crimineel en correctioneel veroordeelden met een straftotaal van meer dan vijf jaar) tussen 1980 en 2005.¹ De redenen van de daling van de korter gestraften in de gevangenis moeten ten eerste gezocht worden in een versoepeling van

---

²⁵ PATRICK VAN CALSTER is hoogleraar criminologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Marc Schuilenburg is docent aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

¹ MAES, E., "Evoluties in punitiviteit. Lessen uit de justitiële statistieken", in AERTSEN, I., BEYENS, K., DAEMS, T. en MAES, E., *Hoe punitief is België?*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2010, 55.

het invrijheidstellingsbeleid en ten tweede in de aanmoediging van de uitvoering van de gevangenisstraf onder de vorm van elektronisch toezicht.

Door hun vertienvoudiging² op vijftienvintig jaar nemen de correctioneel veroordeelden met een straf totaal van meer dan vijf jaar een steeds belangrijkere plaats in in de gevangenisbevolking. Nochtans is deze groep tot op heden weinig of niet onderzocht. Op basis van een steekproef van dossiers reconstrueert dit artikel daarom het demografische en justitiële profiel van de correctioneel veroordeelden met een straf totaal tussen vijf en tien jaar. Er wordt eveneens aandacht besteed aan hun detentietraject door het toekenningpatroon inzake elektronisch toezicht, beperkte detentie en/of voorwaardelijke invrijheidstelling te analyseren. Deze elementen hebben immers ook een impact op de omvang van deze populatie in de gevangenis.

Empirisch onderzoek doen in België naar de kenmerken van de gevangenispopulatie is niet eenvoudig. Een belangrijke bron van informatie is de penitentiaire databank SIDIS – GRIFFIE, die heel wat informatie bevat, maar tot op heden te weinig wordt benut.³ De resultaten die gepresenteerd worden in dit artikel zijn enerzijds gebaseerd op een analyse van data-extracties uit SIDIS - GRIFFIE (zoals bijvoorbeeld gegevens over geslacht, nationaliteit, geboortedatum, regime, etc.). Daarnaast zijn gegevens berekend via een analyse van de individuele elektronische dossiers (vb. data van aanhouding en opsluiting, gegevens betreffende de opsluitingstitels, de voorhechtenissen, strafonderbrekingen, penitentiaire verloven, uitgaansvergunningen en bepaalde incidenten). Ook niet onbelangrijk om te vermelden is dat 'GRIFFIE' de toelaatbaarheidsdatum voor penitentiair verlof, elektro-

nisch toezicht, beperkte detentie, periodieke uitgaansvergunning en voorlopige en voorwaardelijke invrijheidstelling en de datum van strafeinde berekent. Bij eventuele wijzigingen worden deze automatisch door het systeem aangepast.

De dienst ICT van EPI (Etablissements Penitentiaire Inrichtingen) binnen de FOD Justitie gaf de toelating tot inzage van de dossiers. We trokken een aselechte steekproef van 100 dossiers uit een totale groep van 557 gedetineerden met een straf totaal van vijf tot tien jaar, die in 2007 in vrijheid werden gesteld.⁴

2. Resultaten

De onderzoeksresultaten worden gepresenteerd in drie grote delen: het demografische en justitiële profiel en het detentietraject (elektronisch toezicht en voorwaardelijke invrijheidstelling).

2.1 Demografisch profiel

De steekproef bestaat uit 97% mannen en 3% vrouwen en 62% Belgen en 38% niet-Belgen. De meeste gedetineerden uit de steekproef bevonden zich in de leeftijdscategorie van 36 tot 50 jaar.

2.2 Justitieel profiel

Inzake strafduur stellen we vast dat de meerderheid van de onderzoeksgroep een straf uitzit van vijf tot zeven jaar. Slechts vier gedetineerden ondergaan een detentietijd van tien jaar gevangenisstraf.

Soorten misdrijven

De meeste correctioneel veroordeelden tussen vijf en tien jaar zitten in de gevangenis voor feiten als diefstal, drugs, opzettelijke slagen en bedrog. Verschillende varianten van diefstal vormen de grootste groep van feiten waarvoor deze gedetineerden veroordeeld zijn. Het valt op dat binnen de groep vermogensmisdrijven diefstal zonder geweld (gewone diefstal) met 49 gevallen het hoogst scoort. Wanneer we diefstal niet als

² MAES, E., "Evoluties in punitiviteit. Lessen uit de justitiële statistieken", in AERTSEN, I., BEYENS, K., DAEMS, T. en MAES, E., *Hoe punitief is België?*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2010, 56.

³ Het programma 'SIDIS - GRIFFIE' werd in 2002 geïmplementeerd in alle gevangenissen en bevat heel wat informatie over de penitentiaire dossiers van de gedetineerden. We danken Samuel Deltenre, data-analist op het DGPI voor de ondersteuning bij het gebruik van deze data.

⁴ Dit artikel geeft een selectie van de belangrijkste onderzoeksresultaten. Een volledige voorstelling van de gegevens kan nagelezen worden in SCHETS, L. "Wie zijn de gedetineerden met een lange straf in België? Een dossierstudie", Masterproef Criminologie, Vrije Universiteit Brussel, 2008 (promotor K. BEYENS).

één globale categorie bekijken, is drugsbezit en/of gebruik het meest voorkomende delict: meer dan de helft (53) van de gedetineerden uit onze steekproef is opgesloten voor ten minste één misdrijf van drugsbezit en/of gebruik. Men kan immers veroordeeld zijn voor een combinatie van feiten binnen 1 veroordeling, bijvoorbeeld voor drugs en diefstal. Andere veel voorkomende misdrijven zijn bedrog (37) en opzettelijke slagen (39). Dit betekent dat bijna vier op de tien gevangenen hiervoor ten minste éénmaal veroordeeld zijn. Ongeveer één op vier gedetineerden werd veroordeeld voor heling (24), smaad/weerspanning (23) en wapendracht (26) en ongeveer één op vijf gedetineerden werd veroordeeld voor bedreiging (22). Bijna één vierde (23) van de gedetineerden is veroordeeld voor een seksueel delict, waaronder 11 voor verkrachting en 12 voor aanranding van de eerbaarheid.

Cumulatie van feiten en veroordelingen

Uit figuur 2 blijkt reeds dat de gedetineerden in onze steekproef vaak veroordeeld worden voor verschillende misdrijven. Indien we het aantal misdrijven optellen komen we immers tot méér dan 100.

Uit figuur 3 blijkt verder dat de overgrote meerderheid van de onderzochte groep, nl. 89 gedetineerden, meerdere veroordelingen cumuleert en dat slechts 11 gedetineerden slechts 1 veroordeling in uitvoering hebben.

Herroeping van straffen met uitstel

Gedetineerden kunnen ook tot een lange(re) straf komen door een herroeping van gevangenisstraffen die uitgesproken zijn met uitstel en die toch uitgevoerd worden.

Uit figuur 4 blijkt dat in onze steekproef van 100 gedetineerden 69 gedetineerden minstens één herroeping van een met (gedeeltelijk) uitstel uitgesproken straf cumuleren met een andere veroordeling. Van de 132 straffen⁵ die met uitstel zijn uitgesproken voor deze groep zijn er 120 in uitvoering gebracht tijdens de detentie. Dit bete-

kent dus dat deze veroordeelden een langere straf zullen moeten uitzitten dan de straf waarvoor ze in eerste instantie werden opgesloten. Deze gegevens leren eveneens dat 69 percent van de steekproef niet voor de eerste keer veroordeeld is en geeft een belangrijke indicatie van de mate van recidive onder deze groep. De eerste gevangenisstraf, met geheel of gedeeltelijk uitstel, al dan niet gecombineerd met probatievoorwaarden, heeft dus weinig zoden aan de dijk gezet op het vlak van criminaliteitspreventie voor deze groep gedetineerden....

2.3 Detentietraject

De Wet op de externe rechtspositie⁶ verwettelijkt via de mogelijkheid van beperkte detentie, elektronisch toezicht en de voorwaardelijke invrijheidstelling het principe van de zogenaamde 'weg der geleidelijkheid', wat staat voor de idee dat de overgang tussen detentie en volledige invrijheidstelling best niet al te abrupt verloopt. We beperken ons in het kader van deze bijdrage tot een analyse van de toepassing van het elektronisch toezicht en de voorwaardelijke invrijheidstelling.

Elektronisch toezicht en beperkte detentie

Volgens de wet op de externe rechtspositie kunnen gedetineerden van zodra ze zes maanden verwijderd zijn van de toelaatbaarheidsdatum voor een voorwaardelijke invrijheidstelling (art. 23 § 1, 1°) de gevangenis verlaten onder elektronisch toezicht of hun straf uitzitten onder het regime van beperkte detentie. Van de 100 gedetineerden uit onze steekproef werden er slechts 16 onder elektronisch toezicht geplaatst tijdens hun detentieperiode en konden 10 gedetineerden genieten van het regime van beperkte detentie. Hoe lang moet een gedetineerde nu effectief wachten op het effectieve begin van zijn elektronisch toezicht of beperkte detentie? Deze duurtijd kan niet zomaar afgelezen worden uit de detentiefiche van de gedetineerde en dient dus berekend te worden. Hierbij moet rekening

⁵ Deze 132 straffen worden bekomen door het optellen van alle titels waarbij er sprake is van een uitstel over alle 100 detentiefiches.

⁶ Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, B.S. 15 mei 2006.

gehouden worden met vroegere hechtenissen, die afzonderlijk worden genoteerd in het detentiedossier, maar ook met het aantal strafonderbrekingen. Figuur 5 geeft het resultaat van bovenstaande berekeningen weer.

We stellen een grote variatie vast in duurtijd tussen de aanvang van de straf en het moment waarop men effectief in elektronisch toezicht gaat. De duur varieert tussen 98 dagen of ongeveer 3 maanden en 2986 dagen of ongeveer 8 jaren en 2 maanden. Het gemiddeld aantal dagen vooraleer men elektronisch toezicht krijgt toegekend bedraagt 1288 dagen of ongeveer 3,5 jaren. De variatie is minder groot met betrekking tot beperkte detentie. De duurtijd tussen de aanvang van de straf en het moment dat men effectief in beperkte detentie gaat varieert hier tussen 296 dagen (9 maanden en 26 dagen) en 1701 dagen (4 jaren en 8 maanden en 1 dag). Het gemiddeld aantal dagen vooraleer men beperkte detentie krijgt toegekend bedraagt 927 dagen (2 jaren, 6 maanden en 17 dagen). We brengen in herinnering dat het hierbij om een kleine en waarschijnlijk selecte groep gedetineerden gaat en dat het gros van onze onderzochte groep geen elektronisch toezicht of beperkte detentie krijgt toegekend.

Kijken we naar het verschil tussen de toelaatbaarheidsdatum voor elektronisch toezicht en de datum waarop men effectief in elektronisch toezicht gaat, dan stellen we vast dat deze 'overschrijdingsperiodes' sterk verschillen en dat de meerderheid van deze gedetineerden minstens zes maanden langer in de gevangenis zit dan de mogelijke wettelijke toelaatbaarheidsdatum.

Met betrekking tot het elektronisch toezicht berekenen we dat er variatie is van 1 dag tot 959 dagen en dat het gemiddelde aantal dagen dat de toelaatbaarheidstermijn wordt overschreden 475 dagen of 1 jaar en 4 maanden bedraagt. Bij de beperkte detentie varieert deze duurtijd tussen 21 dagen en 1038 dagen (2 jaren, 10 maanden en 8 dagen).

Robert⁷ berekent in zijn onderzoek bij de populatie langgestrafte gedetineerden in de gevange-

nis van Andenne⁸ dat deze personen gemiddeld een jaar na de toelaatbaarheidsdatum onder elektronisch toezicht worden geplaatst, wat een kortere wachttijd is dan in onze populatie, maar wat toch in de lijn van onze bevindingen ligt.

In maar liefst vijftien van de zestien gevallen overschrijdt de datum waarop men in elektronisch toezicht gaat zelfs de datum waarop men toelaatbaar is voor een voorwaardelijke invrijheidstelling. De termijn waarmee elektronisch toezicht de datum van toelaatbaarheid van voorwaardelijke invrijheidstelling overschrijdt bedraagt bij acht gedetineerden minder dan een jaar. Gezien de veroordeelde zich tijdens deze periode onder een strenger justitieel controleregime bevindt dan de Wet mogelijks toelaat, zou dit kunnen wijzen op een vorm van *net widening*, die echter niet alleen te wijten zou kunnen zijn aan een 'strengere' of 'punitieve' houding bij de beslissers, maar evenzeer systemische oorzaken kan hebben, zoals moeilijkheden bij het vinden van extramurale begeleiding, het feit dat men soms quasi onmiddellijk in de tijdsvoorwaarden verkeert (bijv. bij detentie na herroeping van een vervroegde invrijheidstelling wegens niet-naleving van voorwaarden), het verstrend effect van lange periodes van voorlopige hechtenis, etc..

De gemiddelde duur van elektronisch toezicht bedraagt 146 dagen of vijf tot zes maanden. De meeste gedetineerden kennen een periode van elektronisch toezicht tussen 100 en 200 dagen of ongeveer drie tot zeven maanden. Uit cijfers van het Nationaal Centrum voor Elektronisch Toezicht⁹ blijkt dat de algemene gemiddelde duur van het elektronisch toezicht 111 dagen is in 2008, wat erop wijst dat onze doelgroep gemiddeld langer onder elektronisch toezicht blijft geplaatst. Een verklaring zou kunnen zijn dat in deze algemene groep ook de 'kortgestraften' met een straf tot drie jaar opgenomen zijn, wat een categorie is die veelal een gunstiger regime van vervroegde invrijheidstelling geniet.

7 ROBERT, L. Geleidelijke terugkeer of plotse overgang naar de samenleving?, in DAEMS, T., PLETICX, P., ROBERT, L., SCHEIRS, V., VAN DE WIEL, A., VERPOEST, K., *Achter tralies in België*, Gent, Academia Press, 178.

8 Het betreft een analyse van de dagpopulatie op 29 februari 2008. 42 percent (of 162 gedetineerden) van zijn onderzoekspopulatie zijn gestraften tussen 5 en 10 jaar (p. 182).

9 Gegevens verkregen via persoonlijke communicatie met het NCET.

Wat de herroeping van het elektronisch toezicht betreft, werden er van de zestien toegekende enkelbanden vier herroepingen genoteerd (een vierde dus) wegens het niet naleven van de voorwaarden, wat betekent dat deze personen opnieuw worden opgesloten in de gevangenis. Van de overige twaalf eindigt bij zeven gedetineerden het elektronisch toezicht bij hun voorwaardelijke invrijheidstelling, bij vijf gedetineerden is dat bij strafeinde, wat dus betekent dat het elektronisch toezicht 'gebruikt' wordt in plaats van een voorwaardelijke invrijheidstelling, wat, weerom, eveneens kan gezien worden als een vorm van *net widening*. Anderzijds zou dit ook kunnen geïnterpreteerd worden als een 'keuze' van de gedetineerde om af te zien van een voorwaardelijke invrijheidstelling, gelet op de proeftijd die eraan verbonden is, en om te opteren voor ET tot strafeinde (zie ook *infra*).

Voorwaardelijke invrijheidstelling

De stelling dat de meeste langgestraften op een bepaald moment voorwaardelijk vrij komen, gaat niet op voor de door ons onderzochte groep. Slechts minder dan de helft van de gedetineerden (46) komt vrij via een voorwaardelijke invrijheidstelling, terwijl 47 gedetineerden uit onze steekproef hun straf volledig uitzit (waarvan vijf gedeeltelijk onder het regime van elektronisch toezicht). De overige zeven gedetineerden komen op een andere wijze vrij, zoals bijvoorbeeld via een invrijheidstelling om gezondheidsredenen, met het oog op uitleiding vreemdeling voor de openbare veiligheid, met het oog op overlevering (of uitlevering) of overbrenging van een persoon veroordeeld en opgesloten in België naar een buitenlandse gevangenis.

Binnen de groep veroordeelden die hun volledige straf uitzitten (47) zijn er 16 die naast hun veroordeling tot een gevangenisstraf ook nog veroordeeld zijn tot een geldboete. De helft (8) daarvan betaalt een derde van de boete, de andere helft (8) zit hiervoor ook nog eens de vervangende gevangenisstraf voor de geldboete uit vooraleer ze vrijkomt. Zij zitten dus hun volledige hoofd- en vervangende gevangenisstraf uit.

Veroordeelden met een straf totaal van drie jaar of langer kunnen voorwaardelijk in vrijheid worden gesteld indien ze een derde van hun

straf hebben uitgezeten in het geval van primair veroordeelden en na tweederden indien ze in staat van herhaling verkeren, zoals gedefinieerd door het strafwetboek.¹⁰ Ook hier hebben we gekeken in welke mate de toelaatbaarheidsdatum voor de voorwaardelijke invrijheidstelling wordt overschreden. De stelling dat veroordeelden ook effectief na een derde vrijkomen wordt hier niet bevestigd, en dit kan om uiteenlopende redenen zijn. Uit onze gegevens blijkt wel dat vanaf het moment dat de gedetineerden zich in de tijdsvoorwaarden bevinden, de meesten binnen het jaar volgend op hun datum van toelaatbaarheid voorwaardelijk vrij komen. Toch zijn er zes gedetineerden die minstens twee jaar langer in de gevangenis blijven dan de Wet het mogelijks toelaat. Eén gedetineerde moet zelfs meer dan drie jaar op zijn voorwaardelijke invrijheidstelling wachten.

Verskillende factoren kunnen deze overschrijdingstermijn verklaren. Ten eerste is het theoretisch gezien niet altijd mogelijk om na een derde van de straf voorwaardelijk vrij te komen. De toepasselijke drempels (1/3 of 2/3) worden voor elke gedetineerde immers veroordeling per veroordeling bekeken. Indien een gedetineerde veroordelingen cumuleert mét en zonder herhaling, zal de datum van toelaatbaarheid zich automatisch situeren tussen een derde en twee derde van het straf totaal. Ten tweede bepaalt artikel 56 van de Wet op de externe rechtspositie dat er geen tegenindicaties mogen zijn voor het toekennen van strafuitvoeringsmodaliteiten, wat maakt dat, net zoals het elektronisch toezicht, de voorwaardelijke invrijheidstelling allesbehalve een automatisme is, wat bevestigd wordt door onze gegevens. Verder blijkt ook dat de tijdsduur tussen de beslissing van de strafuitvoeringsrechtbank en de effectieve uitvoering ervan in de meeste gevallen (32) één week bedraagt. In uitzonderlijke gevallen (3) wordt de beslissing pas na één maand uitgevoerd. Dit kan te wijten zijn aan het feit dat de uitvoering van de beslis-

¹⁰ Wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, B.S. 15 mei 2006., en M.O. nr. 1798 van 23 april 2007.

sing soms afhankelijk wordt gemaakt van voorafgaand te vervullen condities (bijv. residentiële opname).

Gezien de mogelijkheid tot vervroegde invrijheidstelling bestaat kunnen grote verschillen optreden tussen de duur van de door de vonnisrechter opgelegde straf en de effectief in de gevangenis uitgezeten strafduur (voorhechtenis inbegrepen).

Uit figuur 8 blijkt dat de invrijheidstellingen na een derde van de opgelegde straftijd in de minderheid zijn en dat de meerderheid van de gedetineerden (62) pas na twee derde van de straf vrij komt. Dit geeft opnieuw een belangrijke indicatie naar recidive toe.

Aan een voorwaardelijke invrijheidstelling wordt onlosmakelijk ook een proeftermijn verbonden, waaronder men voorwaarden moet naleven en men dus onder controle van justitie blijft. De Wet voorziet dat de proeftijd gelijk is aan de duur van de vrijheidsstraf die de veroordeelde nog moest ondergaan op de dag waarop de beslissing betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling uitvoerbaar is geworden. Die proeftijd kan evenwel niet korter zijn dan twee jaar. Daarnaast kan men een proeftermijn hebben van ten minste vijf jaar en ten hoogste tien jaar in geval van veroordeling tot een tijdelijke criminele straf of tot één of meer correctionele straffen die samen vijf jaar hoofdgevangenisstraf te boven gaan. Een grote meerderheid, nl. 44 gedetineerden, moet een proeftermijn van vijf jaar doorlopen, slechts twee personen krijgen een proeftijd van twee jaar opgelegd. Maar nog belangrijker is het gegeven dat binnen onze steekproef de proeftermijn het strafrestant altijd overschrijdt.

Een voorbeeld ter illustratie:

Gedetineerde X werd veroordeeld op 1 januari 2000 tot een straf van 6 jaar. Indien hij hiervan een derde moet uitzitten, kan hij via zijn voorwaardelijke invrijheidstelling vrijkomen op 1 januari 2002. Vanaf dat moment begint zijn proeftermijn van 5 jaar te lopen, deze eindigt dus op 1 januari 2007. Zijn strafeinde was nochtans voorzien op 1 januari 2006. De proeftermijn overschrijdt de datum van strafeinde (indien de persoon niet invrijheidgesteld zou zijn) dus met 1 jaar.

Uit figuur 9 blijkt dat het verschil in dagen tussen de duur van de proeftermijn en het strafrestant varieert van 154 tot 1680 dagen, ofwel tussen vijf en 56 maanden. Bij meer dan de helft van de gedetineerden overschrijdt de proeftermijn het strafrestant met twee jaar of meer. Dit is dus een periode van justitiële controle die men ontloopt indien men in de gevangenis blijft tot strafeinde.

Onder andere deze vaststelling kan mee verklaren waarom zo een groot aantal gedetineerden tot strafeinde gaat (of verkiest te gaan). Zeker indien de voorwaardelijke invrijheidstelling lang op zich laat wachten is de berekening snel gemaakt en kiest men “eieren voor zijn geld”, nl. nog even in de gevangenis blijven en dan de totale vrijheid. Dit bevestigt alweer de bevindingen van het onderzoek van Robert. Uit interviews die hij voerde met ‘ervaringsdeskundige’ gedetineerden in Andenne blijkt bovendien dat de opgelegde voorwaarden in het kader van de voorwaardelijke invrijheidstelling als erg intrusief worden ervaren, wat een instrumentele kosten-baten analyse met betrekking tot de keuze voor strafeinde of een voorwaardelijke invrijheidstelling bevordert.

De Wet op de externe rechtspositie voorziet dat de voorwaardelijke invrijheidstelling steeds kan worden herroepen, herzien of geschorst wanneer één of meer van de vooropgestelde voorwaarden worden geschonden.

In 31 gevallen van de 100 gedetineerden wordt de voorwaardelijke invrijheidstelling herroepen en dat kan oplopen tot meerdere keren. Het gevolg hiervan is dat men het strafrestant toch zal moeten uitzitten, behoudens nieuwe vervroegde invrijheidstelling. Geen enkele keer werd een voorwaardelijke invrijheidstelling herzien. Er is slechts tweemaal sprake geweest van een schorsing van de voorwaardelijke invrijheidstelling.

Recidive

Tot slot komen we terug op een aspect van onze onderzoeksgroep waar we eerder al op wezen, nl. de indicaties voor recidive. De mate van recidive wordt ontstellend duidelijk in figuur 11.

Opmerkelijk is dat niemand van de 100 gedetineerden uit onze steekproef voor de eerste keer in de gevangenis zit. Het gemiddeld aantal detentieperiodes is tussen de vijf en zes. De overgrote meerderheid (91) heeft al twee of meer eerdere detenties ondergaan.¹¹ Een volgende indicatie naar recidive zien we bij het aantal gedetineerden dat vrijgesteld wordt in 2007, maar dat in 2008 opnieuw opgesloten is: maar liefst 21 percent van hen is in 2008 opnieuw opgesloten in de gevangenis. Ook uit buitenlands onderzoek blijkt dat, één maal men een veroordeling oploopt, dit de kans aanzienlijk verhoogt op een volgende veroordeling.¹² Uit datzelfde onderzoek blijkt zelfs dat tweederden van de vrijgekomen gedetineerden binnen het jaar hervalt in crimineel gedrag.

3. Conclusie

Deze analyse schetst een eerste beeld van de veroordeelden met een straf totaal tussen vijf en tien jaar correctionele gevangenisstraf. Opvallend is dat deze groep alleen maar uit recidivisten bestaat. Dit heeft uiteraard te maken met het feit dat recidive hét criterium bij uitstek is om iemand tot een dergelijk zware straf te kunnen veroordelen. Vaak maakt ook net de cumul van verschillende veroordelingen – en dus de aanwezigheid van recidive - het slechts mogelijk om in deze strafcategorie terecht te komen. Een andere opvallende vaststelling is dat het principe van de ‘weg der geleidelijkheid’ niet echt toepasselijk is op deze groep, gezien slechts een minderheid van hen ooit hun straf gedeeltelijk uitzit onder het regime van elektronisch toezicht of beperkte detentie. Deze weg der geleidelijkheid is uiteraard niet voor alle gedetineerden de meest aangewezen of verkiesbare weg en indien de toelaatbaarheidsdatum voor een voorwaarde-

lijke invrijheidstelling reeds overschreden is dringt de keuze voor een onmiddellijke VI zich op. Slechts iets minder dan de helft van onze steekproef komt vrij via een voorwaardelijke invrijheidstelling, en in het gros van de gevallen is dat na twee derde van de straf. De proeftermijn overschrijft steeds het strafrestant. Tenslotte stellen we vast dat haast de helft van de onderzochte gedetineerden zijn volledige straf uitzit in de gevangenis en vervolgens zonder enige voorwaarden terugkeert in de maatschappij.

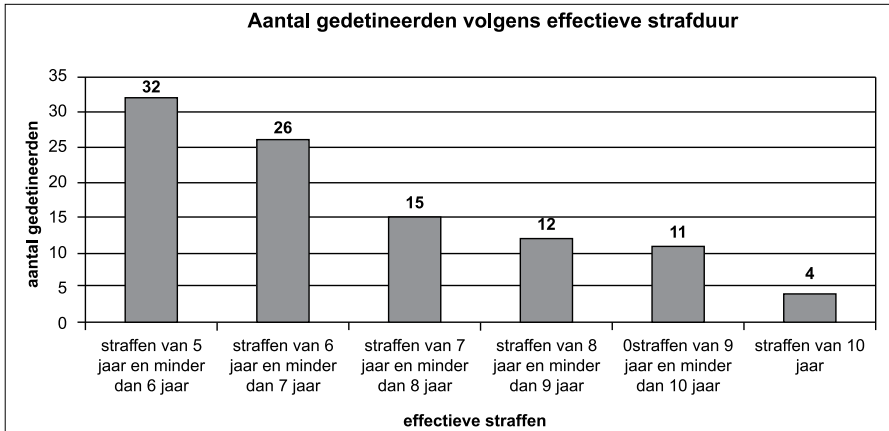
Daar het om een aselechte steekproef gaat uit een lichte van gedetineerden van één jaar moet de nodige bescheidenheid aan de dag gelegd worden inzake veralgemeenbaarheid van deze gegevens. Tegelijk zijn bovenstaande vaststellingen erg duidelijk. Maar ze nodigen ook uit tot verder kwalitatief onderzoek naar de sociale kenmerken en trajecten van deze gedetineerden en de keuzes die ze hierbij zelf maken of waardoor ze door de werking van het systeem toe gedwongen of naartoe geleid worden. Deze analyse vertelt in de eerste plaats iets over het justitiële traject en het beslissingsproces waaraan deze groep wordt onderworpen. Wie deze gedetineerden echt zijn, waarom ze in de gevangenis zitten, waarom ze steeds terug keren en waarom ze tot strafeinde gaan, dat kunnen we niet aflezen uit deze statistische gegevens. Daar hebben we meer diepgaand kwalitatief onderzoek voor nodig, en dit zowel bij de gedetineerden zelf als bij de beslissers.

Liesbeth Schets
Kristel Beyens*

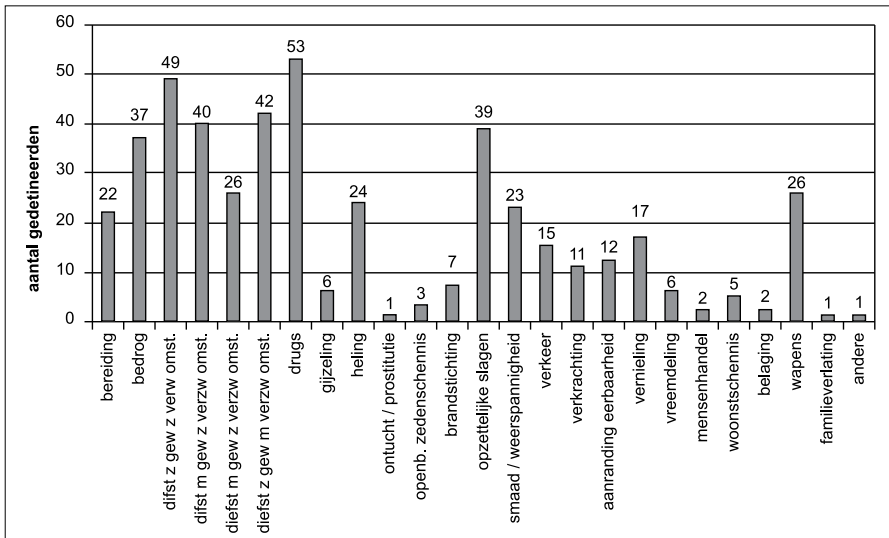
¹¹ Hierbij dient echter wel de nuancering te worden aangebracht dat deze eerdere detentieperiodes niet steeds hoeven te gaan om veroordelingen. Het is bijvoorbeeld ook mogelijk onder aanhoudingsmandaat opgesloten te worden en later voor deze zaak vrijgesproken te worden of buiten vervolging gesteld te worden. In dat geval kan men moeilijk spreken van recidive.

¹² PETERSELIA, J., *When prisoners come home. Parole and prisoner Re-entry*, Oxford, 2003, 139-154.

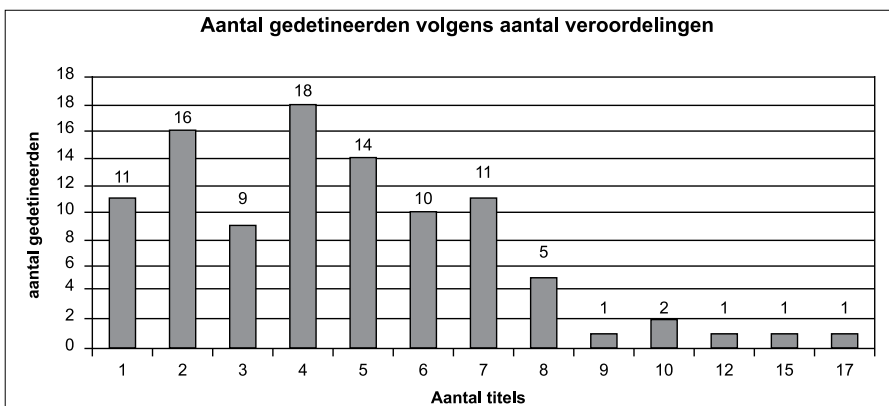
* Master in de criminologie en attaché bij het Directoraat – Generaal EPI, liesbeth.schets@just.fgov.be.
Hoofddocent, Vakgroep criminologie, Vrije Universiteit Brussel, Kristel.Beyens@vub.ac.be.
We danken Eric Maes voor de precieze commentaren en interessante bijkomende interpretaties van de resultaten.

Figuur 1. Aantal gedetineerden volgens strafdur.

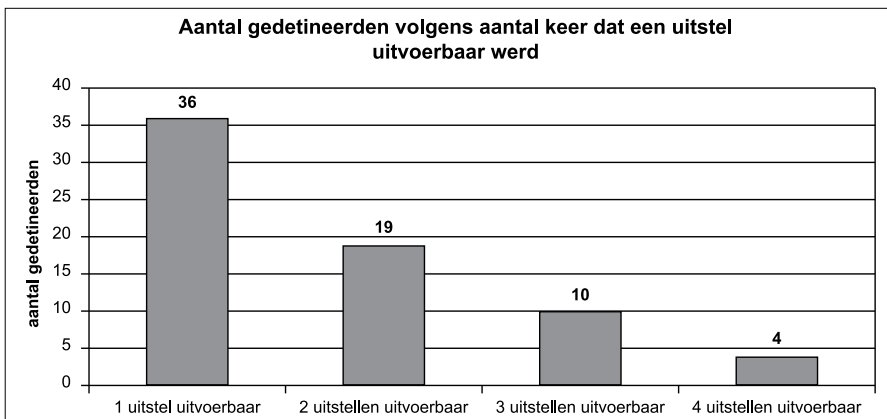

Figuur 2. Aantal gedetineerden volgens misdrijfcategorie

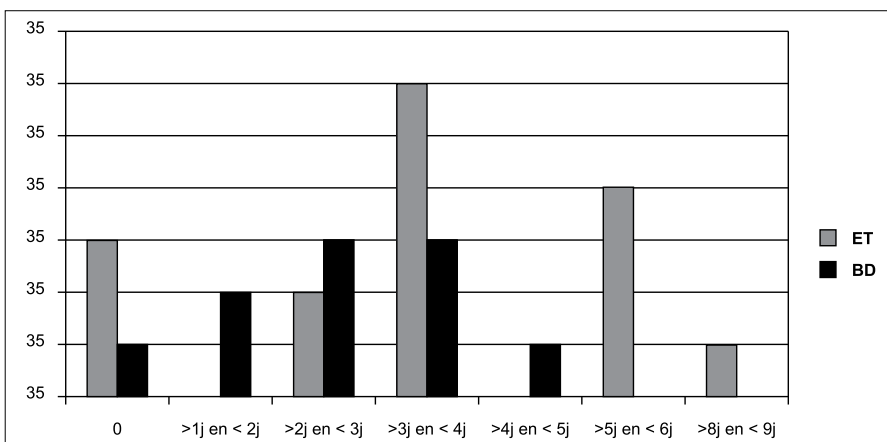

Figuur 3. Aantal gedetineerden volgens aantal veroordelingen

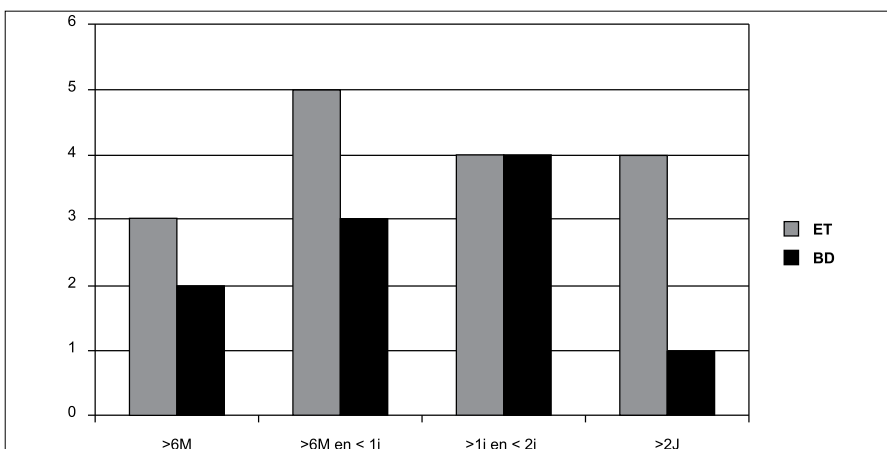

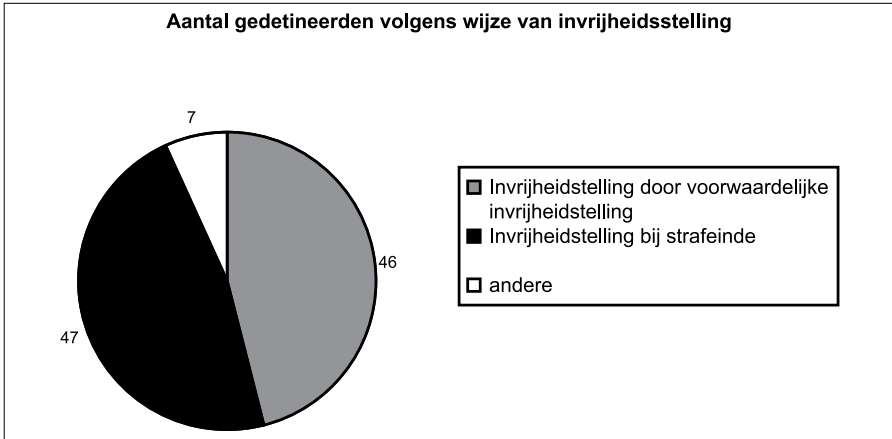
Figuur 4. Aantal gedetineerden volgens aantal keer dat een uitstel uitvoerbaar werd

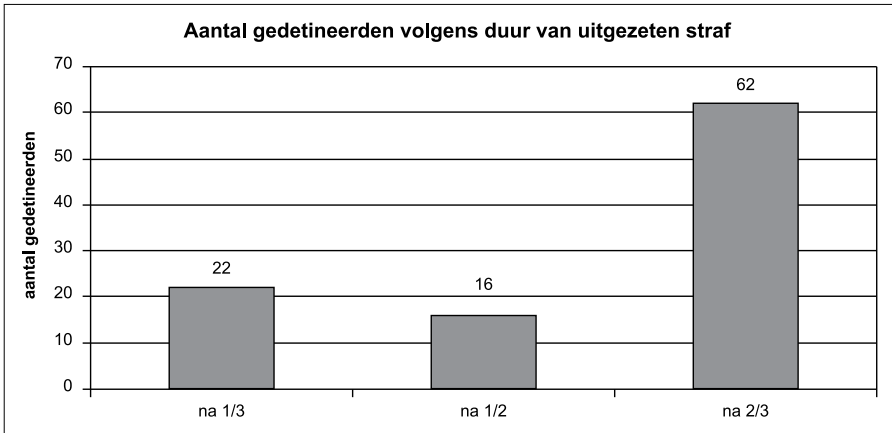
Figuur 5. Aantal gedetineerden volgens duurtijd waarop men effectief in elektronisch toezicht of beperkte detentie gaat na strafbegin

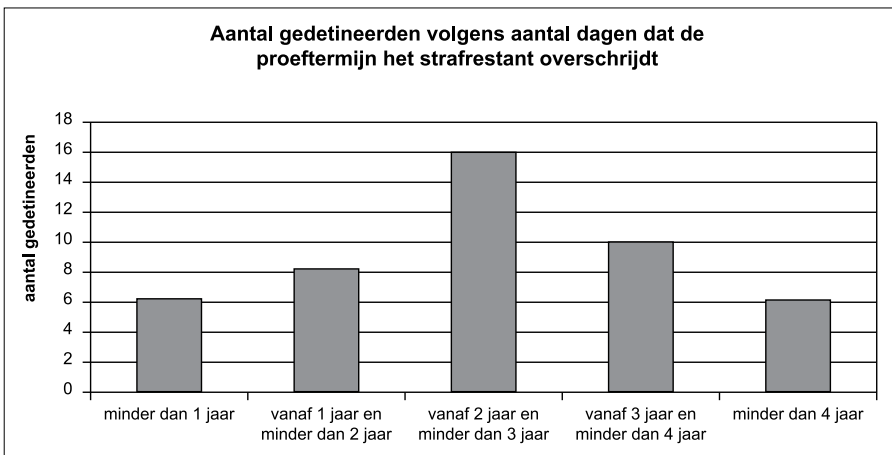
Figuur 6. Aantal gedetineerden volgens duurtijd tussen datum toelaatbaarheid elektronisch toezicht / beperkte detentie en datum effectief elektronisch toezicht / beperkte detentie.

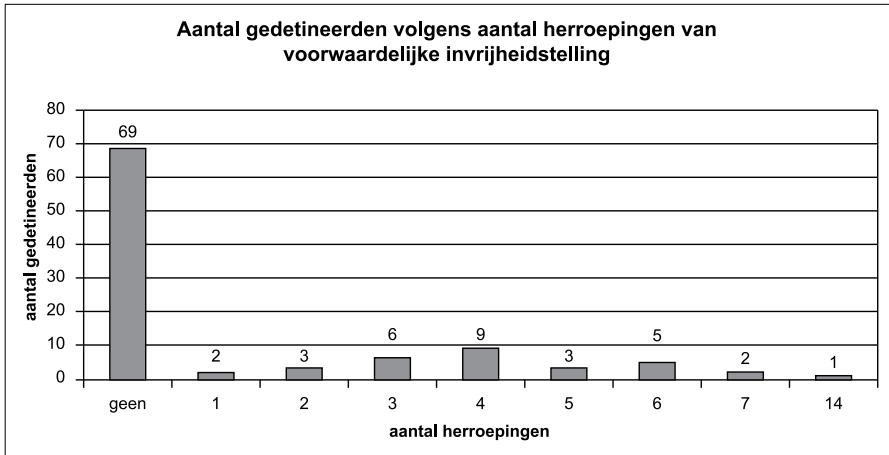
Figuur 7. Aantal gedetineerden volgens wijze van invrijheidsstelling

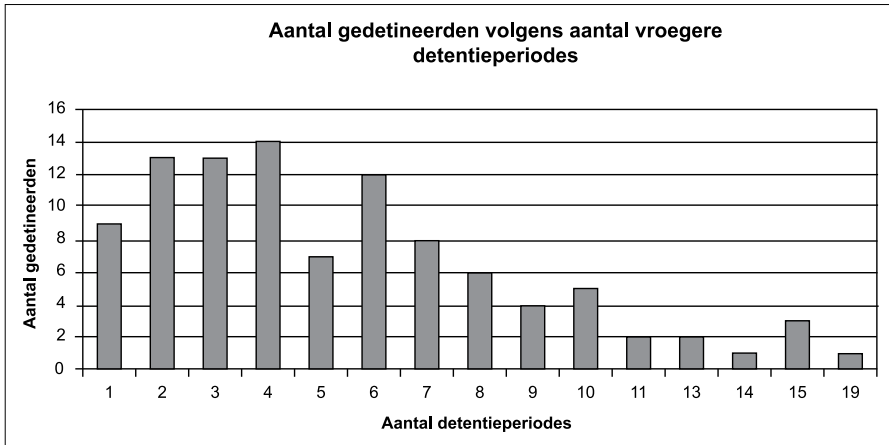
Figuur 8. Aantal gedetineerden volgens duur van de uitgezeten straf

Figuur 9. Aantal gedetineerden volgens aantal dagen dat de proeftermijn het strafrestant overschrijdt

Figuur 10. Aantal gedetineerden volgens aantal herroepingen van voorwaardelijke invrijheidstelling

Figuur 11. Aantal gedetineerden volgens aantal eerdere detentieperiodes

MENSENRECHTEN

STRAATSBURG FLASH JANUARI T.E.M. JUNI 2010

In deze bijdrage wordt een overzicht gegeven van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens inzake strafrecht uit de eerste helft van 2010. Het is uiteraard onbegonnen werk om hierbij exhaustief te werk te gaan, daarom wordt ook gefocust op enkele belangwekkende arresten.

Eerst wordt mensenhandel vanuit een mensenrechtelijke bril bekeken. Dan wordt gekeken naar het absolute karakter van het verbod van foltering bij een "ticking time bomb scenario" en naar de gevolgen van het miskennen van art. 3

EVRM voor de bewijsvoering. Ook het belang van mensenrechten in de strijd tegen het terrorisme wordt benadrukt, meer bepaald inzake fouillering en detentie voor onbepaalde duur van vreemdelingen die van terrorisme verdacht worden. Verder wordt ook een zaak van interceptie en aanhouding op volle zee toegelicht. Ten slotte wordt het recht van gedetineerden om te huwen uit de doeken gedaan.

Mensenhandel

De zaak *Rantsev t. Cyprus en Rusland*¹ draait rond de 20-jarige Russin Oxana Rantseva die in

¹ Hof Mensenrechten 7 januari 2010, nr. 25965/04, *Rantsev t. Cyprus en Rusland*.